

Beérkezett: 2025. 02. 15. Elfogadva: 2025. 02. 18. Megjelent: 2025. 03. 31.

Tőke Anita

A Komplex Alaprogram Művészetalapú alprogramjának alkalmazási lehetőségei az anyanyelvi órákon

Kedves Olvasók!

Amikor iskolánk, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodája csatlakozott a Komplex Alaprogramot bevezető intézményekhez, lehetőségem nyílt alaposabban megismerni a program pedagógiai alapelveit. A Komplex Alaprogram olyan átfogó oktatásfejlesztési kezdeményezés, amely a diákok sokoldalú fejlődését támogatja, és az integrált, interdiszciplináris megközelítést helyezi előtérbe. A program középpontjában a differenciált tanulásszervezés áll, amely elősegíti a tanulók egyéni képességeinek a kibontakoztatását és az oktatás személyre szabását. Célja a tanulók motivációjának növelése, a tanulási folyamat élményszerűbbé tétele és az iskolai lemorzsolódás csökkentése (Komplex Alaprogram 2018).

A program öt alprogramra épül, amelyek különböző pedagógiai megközelítéseket alkalmaznak annak érdekében, hogy a diákok egyéni képességeikhez és érdeklődési körükhöz igazodva fejlődhessenek. A Művészetalapú alprogram a művészetek eszközeivel fejleszti a kreativitást, az érzelmi intelligenciát és az önkifejezést; a Logikaalapú alprogram a problémamegoldó gondolkodás és a logikai készségek fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. A Testmozgásalapú alprogram a mozgásos tevékenységek beépítésével támogatja a tanulási folyamatokat és a figyelem fenntartását; az Életgyakorlat-alapú alprogram a mindennapi élethez szükséges kompetenciák fejlesztését segíti elő; a Digitális alprogram pedig az IKT-eszközök és a digitális tanulási környezet aktív használatát ösztönzi (Komplex Alaprogram 2018).

Az alprogramok közül a Művészetalapú alprogram keltette fel leginkább az érdeklődésemet, mivel olyan alapelvekre épül, amelyeket saját tanítási gyakorlatomban is kiemelten fontosnak tartok. Ez az alprogram a művészetek különböző formáit – például a zenét, a vizuális művészeteket és a drámapedagógiát – integrálja a tanításba annak érdekében, hogy fejlessze a tanulók kreativitását, önkifejezését és szociális készségeit. A művészeti tevékenységek nemcsak a tananyag elsajátítását teszik élményszerűbbé, hanem segítik a diákokat abban is, hogy mélyebb érzelmi és társas tapasztalatokat szerezzenek (Komplex Alaprogram 2018).

A szakirodalom szerint a tanulási folyamat nem pusztán kognitív tevékenység, hanem az idegrendszer összehangolt működésének az eredménye, amelyben az érzékelés, az érzelmek és a képzelet egyaránt jelentős szerepet játszanak (Nagy 2007). Ha ezek a tényezők együtt érvényesülnek a tanulás során, a megszerzett tudás mélyebb, tartósabb és élményszerűbb lehet. A művészeti eszközök alkalmazásával aktívabbá és hatékonyabbá tehető a nyelvi ismeretek elsajátítása is (Zsolnai 1995), ezért saját tanóráimon is igyekszem ezt a szemléletet érvényesíteni.

A tanítási folyamat négy alapvető elv alapján épül fel:

- Gondolkodásfejlesztés – A tanulók kognitív képességeinek fejlesztése elősegíti a szabályok felismerését, a nyelvtani rendszerek átlátását és az elemző gondolkodás kialakulását (Nagy 2007).
- A képzelet aktivizálása – Az intuitív és kreatív tanulás ösztönzése különböző módszerekkel, például dramatizálással, történetalkotással vagy vizuális ábrázolással segíti az ismeretek élményszerű elsajátítását (Csíkszentmihályi 1996).

- Az érzelmek bevonása – Az emocionális kötődés erősítheti a tanulási élményt, növelheti a motivációt, és hozzájárulhat a pozitív attitűd kialakulásához (Kádár 2012).
- Az érzékekre épülő tanulási formák alkalmazása, a fizikai tapasztalás, a mozgásos és interaktív tevékenységek elősegítik a mélyebb megértést, és hozzájárulnak a hosszú távú tudásrögzítéshez (Gardner 2006).

Ezeknek az elemeknek az összehangolása lehetővé teszi, hogy az anyanyelvi órák során változatos módszerekkel támogassam a tanulók fejlődését. A hagyományosan verbális és szekvenciális feldolgozás helyett a vizuális, mozgásos, zenei és személyes élményeken alapuló tanulási formákat részesítem előnyben.

Az alábbiakban gyakorlati példákon keresztül mutatom be, hogyan fejleszthető a tanulók szókinccse, helyesírása és kreatív gondolkodása játékos feladatokkal, miközben a nyelvtani szabályok alkalmazása is természetessé és ösztönössé válik számukra. Ezeket a feladatokat vagy egyszerűbb variációikat a 3. és a 4. osztályban alkalmazom, de a felső tagozaton tanító kollégák is találhatnak közöttük hasznos ötleteket.

Tükörszók és varázsmesék

A szavak játékosága izgalmas történetek alapja lehet. A tanulóknak csoportmunkában olyan szavakat kell gyűjteniük, amelyek visszafelé olvasva is értelmesek, mint például *tál – lát* vagy *rak – kar*. Ha a feladat nehéznek bizonyul, a pedagógus előre megadott szólistából is kiválogathatja a tanulókkal azokat a szavakat, amelyek megfelelnek a feltételnek. A következő lépésben a tanulók a gyűjtött szavak felhasználásával rövid történetet alkotnak, amelyben a szavak megfordítása különleges jelentőségű. Például egy olyan varázstükörről írhatnak, amely megváltoztatja a szavak értelmét, ezzel alakítva a történet menetét.

A feladat alkalmas a szókinccs bővítésére, a helyesírás fejlesztésére, a szavak szerkezetének a tudatosítására, a nyelv mintázatainak felismerésére és keresésére. Nemcsak a nyelvi tudatosságot fejleszti, hanem a kreatív gondolkodást és a történetalkotási képességet is. A tanulóknak figyelniük kell arra, hogy a tükörszókat értelmes módon illesszék be a szövegbe, és ez logikai összefüggések alkalmazását igényli. Emellett fejleszti a kognitív rugalmasságot, hiszen a szavak jelentésének a variálásával a tanulóknak új kontextusokat kell teremteniük.

Úrbéli üzenetek a saját nevünkből

Ebben a játékos feladatban a tanulók saját nevüket visszafelé olvasva alkotnak új szavakat, amelyeket egy elképzelt idegen civilizáció nyelvéhez rendelnek hozzá. Ezután egy kiejtési játék során egymás fordított nevének a felolvasásával megpróbálják kitalálni, milyen földi szavakra hasonlítanak. A kreatív gondolkodás fejlesztése érdekében a tanulók megpróbálhatják megalkotni az így kapott *úrbéli* szó jelentését. A tanulók írhatnak hozzá szómagyarázatot, vagy összekapcsolhatják egy képzeletbeli karakterrel, azaz kitalálhatják, milyen különleges képességeket tükröz a használójáról. A tevékenység további kreatív lehetőséget kínál azzal, hogy a diákok rajzban is megjeleníthetik az elképzelt karaktert és környezetét.

A feladatvégzés során a visszafelé olvasás fejleszti a betűfelismerést és a dekódolási képességet; az új jelentések kitalálása logikai következtetést igényel, és támogatja az absztrakciós képességet, ösztönzi az asszociációs készséget, formálja a nyelvi találékonyságot; a magyarázatok és a leírások megfogalmazása erősíti az íráskészséget. A *földi* szavakhoz való hasonlóság keresése segíti a nyelvi mintázatok felismerését, az *úrbéli* szavak, lények és bolygók kitalálása a kreatív gondolkodást fejleszti. Az illusztrációk elkészítése támogatja a vizuális gondolkodást. Mindezek mellett a saját név új formában történő értelmezése segíti az identitás és az önkifejezés tudatosabb megélését; a különböző értelmezési lehetőségek mérlegelése hozzájárul a rugalmas gondolkodás fejlődéséhez.

Hangulatvers – érzelmek kifejezése szavakkal és zenével

Ebben a feladatban a tanulók egy adott érzelemhez (például szomorúság, izgalom vagy félelem) kapcsolódó rövid verset írnak. A cél, hogy minél több hangulatfestő szót és kifejezést használjanak, amelyek érzékletesen fejezik ki az adott érzelmet. Miután elkészült a vers, a tanulók előadhatják, és a hatás fokozása érdekében zenei vagy ritmikai aláfestéssel is kísérhetik az előadásukat. A megfelelő ritmus, dallam és hanghatások segítenek az érzelem még erőteljesebb kifejezésében.

Ez a feladat komplex módon fejleszti a tanulók nyelvi, érzelmi, zenei és előadói készségeit, miközben kreatív önkifejezésre ösztönzi őket. Ebben a feladatban is megjelenik a szókincsfejlesztés, hiszen a diákoknak minél több hangulatfestő szót és kifejezést kell használniuk. Ezen kívül fontos az érzelmek kifejezéséhez megfelelő nyelvi eszközök kiválasztása, valamint a vers logikus és hatásos felépítése, azaz a szövegalkotás és a kohézió. A megfelelő szavak és kifejezések kiválasztása egy adott érzelemhez, valamint annak megtalálása, hogy miként lehet az adott hangulatot a leghatásosabban kifejezni, fejleszti az asszociációs készséget és a kreatív problémamegoldást. Az érzelmi és szociális készségek, az empátia és az érzelmkifejezés fejlődését segíti az adott hangulat átélése és visszaadása, míg az önkifejezést támogatja az egyéni érzelmek és gondolatok művészi eszközökkel történő megfogalmazása. A vers előadásához szükséges megfelelő ritmus kiválasztása hozzájárul a ritmusérzék fejlesztéséhez, míg a dallam és a hanghatások alkalmazása fokozza az érzelmek kifejezését, ezáltal fejleszti a zenei kreativitást. A szöveg és a zene összekapcsolása lehetőséget ad a multimodális kifejezésre. A költői kifejezés és a művészi hatás összhangjának a keresése, valamint az irodalom, a zene és az előadóművészet összekapcsolása elősegíti a művészeti és az interdiszciplináris készségek fejlődését. Az előadói és a kommunikációs készségek pedig a vers előadásával, a tiszta artikuláció és a megfelelő hanglejtés gyakorlásával fejlődnek. További feladatok leírását a mellékletben lehet olvasni.

Remélem, hogy ezek a feladatok nemcsak az alsó tagozatos, hanem a felsőbb évfolyamokon tanító pedagógusok számára is inspirációt nyújtanak, és hozzájárulnak ahhoz, hogy az anyanyelvi nevelés felfedező, kreatív és élményszerű folyamattá váljon minden diák számára.

Szeged, 2025. február 10.

Üdvözlettel:

Tőke Anita
vezetőtanító

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló
Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája

Irodalom

- Csikszentmihályi Mihály 1996. *Az öröm művészete. Flow a mindennapokban*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Gardner, Howard 2006. *Multiple Intelligences. New Horizons*. Basic Books. New York.
- Kádár Annamária 2012. *Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó. Budapest.
- Komplex Alapprogram 2018. <https://www.komplexalapprogram.hu> (2025. február 10.)
- Nagy József 2007. *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia*. Mozaik Kiadó. Szeged.
- Zsolnai József 1995. *Az érték közvetítő és képességfejlesztő pedagógia*. Holnap Kiadó. Budapest.

Tőke, Anita: Possibilities of using the Art-Based Subprogram of the Complex Basic Program in first language lessons

Kulcsszók: anyanyelv-pedagógia, művészetpedagógia, anyanyelvi nevelés, Komplex Alapprogram, alsó tagozat

Keywords: first language pedagogy, art pedagogy, first language education, Complex Basic Program, lower primary school

Az írás szerzőjéről

Tőke Anita

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodája, Szeged, Magyarország

dptokeanita[kukac]gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0935-4505>